

Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) Üzerine Gözlemler^(*)

Serdar Şahinkaya^(**)

Özet

Bu yazı, Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011 – 2014) hakkında bir içerik çözümlemesini amaçlamaktadır

Altı bölüm halinde tasarlanan yazıda belgede öne çıkan hazırlanma süreçleri, vizyon, genel amaç ve stratejik hedefler, bölgesel gelişmeler ve KOBİ'lerin finansmana erişimi ile belgenin bir numaralı eki olan eylem planı üzerinde durulacaktır.

Sanayileşme ana eksenli topyekûn bir iktisadi kalkınma heyecanını yaratmak önemlidir. Bu heyecanı yaratmak kadar, yeniden toplumun bütün katmanlarına yayabilmek için, sanayileşme gibi derin ve tarihsel kökenleri olan olguyu, ülkenin temel amacı haline getirmek gerekmektedir. Bu belgedeki gibi kısa dönemli bir strateji böyle bir heyecanı yaratamaz.

Sanayileşmesini başarı ile tamamlamış ülkelerin sunacağı modeller yanında, Cumhuriyetimizin parlak sanayileşme süreçlerindeki stratejik tercih örnekleri, hâlâ esin kaynaklarımız arasında olabilir

Anahtar Kelimeler: Sanayileşme, Sanayileşme Stratejisi, Türkiye, AB.

A Survey on the Turkish Industrial Strategy Document

Abstract

This article aims to analyze the content of the Turkish Industrial Strategy Document.

The study has six parts in which the preparation processes of the document, its vision, overall purpose and strategic objectives, regional development and SMEs' access to finance, and the action plan in the annex1 are examined.

It is very important to create an excitement for a massive economic development, the main axis of which is industrialization. As much as this excitement has a major role, it is required to transform industrialization which has deep and historical roots into a basic objective of the country in order to spread it to all layers of society. A short term strategy adopted by this document does not seem to produce such an enthusiasm.

In addition to industrialization models of the industrialized countries, the strategic choices of the industrialization in the early Republican period might still be among the sources of inspiration for us.

Key words: Industrialization, Industrial Strategy Document, Turkey, EU

---

^(*) Bu yazı Mart 2011'de hazırlanmıştır *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*'nin Sanayi Politikası temalı 2011 / 15. Sayısı, s.5-23'de yayınlanmıştır

^(**) Dr. Siyasal Bilgiler Fakültesi yarı zamanlı öğretim elemanı, Mülkiye Genel Yayın Yönetmeni.

Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014) (AB Üyeliğine Doğru) Üzerine Gözlemler

Bu yazıda, 5 Ocak 2011 tarihinde T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca açıklanan Türkiye Sanayileşme Belgesi (2011 – 2014) içerik çözümlemesinin yapılmasına gayret edilecektir.

Türkiye, iktisadi açıdan 2000 ve daha da çok 2002 yılından itibaren ‘strateji’, ‘plan’, ‘program’ adında birçok belge ile beraber yorgun düşmüş durumdadır. Dört adet Orta Vadeli Program, yedi adet Katılım Öncesi Program, bir adet Ön Ulusal Kalkınma Planı, iki adet Strateji ve Eylem Planı, bu yazının konusu belge dâhil üç Strateji.

Hepsinin de alt ya da üst başlığında ‘Avrupa Birliği Üyeliğine Doğru’ ifadesi mevcut. Bu çerçevede, Sanayi Strateji Belgesi hakkında Aykut Göker, “Sanayi Stratejimiz de Var!” başlıklı yazısında¹ bakın neler diyor:

“Çok merak ediyorum; bu stratejinin hazırlanma sürecinde, çalışmalara katılanlardan herhangi biri, diyelim, Bakanın iyi niyetini de gördükten sonra, kendisine şunu söylemedi mi? ‘Sayın Bakanım, bu ülkede çok strateji belgesi hazırlandı. Ne var ki, bunların çoğu ya doğru dürüst hayata geçirilemedi; ya da hiç uygulamaya konmadan rafa kaldırıldı. Şu anda da internetin sanal raflarında duran, aynı durumda bir sürü strateji belgesi var. Biz de yeni bir strateji hazırlarken bir yandan da öncekiler niçin başarısız kaldı ya da hiç uygulanmadı; bunu araştırsak da, bizim çabalarımız da boşa gitmesel!’”.

Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi toplam 216 sayfa, 21 tablo ve 50 şekilden oluşuyor. Eylem Planı ve Rekabet Gücü Analizleri kısımları hariç 325 paragrafa yer verilen belgede altı sayfalık bir yönetici özeti de mevcut.

1

1. Belgenin Dayanağı Kaynaklar

Genellikle hacimli ve de kaynakçası olan çalışmanın bütünü okumadan önce o çalışmanın ruhuna nüfuz edebilmenin ilk yolu, kaynakçasını didiklemektir. Bu çalışma için ben de öyle yaptım.

Çalışmanın kaynakçası incelendiğinde 98 adet yayının sıralandığı (*kaynak gösterme usulleri ve sıralama açısından kimi yanlışlar mevcut*) görülmektedir. Uluslararası literatüre girmiş onca sanayileşme ve bağlamındaki konularda ‘telif’ eser (*yabancı dilde ya da Türkçede*) olmasına rağmen hiç birisine yer verilmemesi² büyük bir eksikliklerdir.

Kaynakçada yer alan yayınların kurumsal dağılımına bakıldığında bahse konu strateji belgesinin genel içeriği hakkında temel bir fikir edinmek mümkün olabilir.

¹ Cumhuriyet Gazetesi Bilim ve Teknik Eki. 21 Ocak 2011

² Prof. Dr. Dani Rodrik’in iki makalesi hariç. Kaldı ki, Dr. Rodrik’in kaynakçada yer verilen İngilizce yazılarının da Türkçesi yayınlanmış durumdadır. Bakınız: Dani Rodrik (2009). **Tek Ekonomi Çok Reçete. Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme.** (Çev: Neşenur Domaniç) Eflatun Yayınları. Ankara.

Kurumlar	Adet	Tür
Devlet Planlama Teşkilatı	15	Yayın/ rapor / istatistik
AB Komisyon Raporları	11	Yayın / rapor
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	8	Sektör raporları
Dünya Bankası	7	Yayın / rapor
TÜSİAD	4	"
OECD	3	"
TEPAV	2	"
TEPAV + Dünya Bankası	1	"
TEPAV + DPT	1	"

Kaynakçada;

Özel sektör meslek kuruluşlarından *sadece* Otomotiv Sanayi Derneği'nin faaliyet raporuna yer verilirken, başkaca bir özel sektör meslek kuruluşunun araştırma, rapor ve yayınlarına,

Özellikle İstanbul Sanayi Odası'nın sanayi ve imalat sanayi ve alt sektörlerine ait onca kongre bildirimleri, araştırma, kitap, istatistiklerine,

TMMOB'un özellikle de Makine Mühendisleri Odasının 1970'lerden itibaren iki yılda bir düzenli olarak topladığı Sanayi Kongreleri (Kongre bildirimlerine, sonuç bildirimlerine), çeşitli kitaplar, araştırmalar ve sektör raporlarına,

Başbakanlığın ilgili kuruluşu olan Türkiye Kalkınma Bankası'nın kapsamlı İmalat Sanayiinde Sektörel Gelişmeler raporlarına ve ayrıntılı Sektörel Rekabet Gücü Analizlerine,

Çevre ve Enerji ile ilgili tek bir meslek örgütü yayınına,

USİAD, MÜSİAD gibi derneklerin herhangi bir yayınına,

Emek Cephesine ait hiçbir sendika ve iş kolu meslek örgütünün tek bir yayına, yer verilmeyişi büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.

Ülkenin bir sanayileşme stratejisine olan ihtiyacını yıllardır ifade eden, yazar – çizenlere ve hatta spesifik olarak bu konuda düzenlenen konferanslara yer verilmemiş olunmasını da kayıtlara geçirmek gerekiyor. Örneğin, 25 Aralık 2007'de İstanbul'da Tüsiad-Koç Üniversitesi Ekonomik Forumu'nca düzenlenen *Uygulamalar Işığında Türkiye İçin Sanayi Strateji Arayışları* başlıklı konferans metinlerine ve özellikle bu konferanstaki sanayi politikaları konusunda uluslararası nitelikteki isimlerden Prof. Dr. Dani Rodrik'in dikkat çekici sunumuna³ da bir atıf dahi yapılmamıştır.

2. Sanayi Strateji Belgesi Kimlerle Hazırlanmış?

Kaynakçada dikkat çekilen eksiklerin nedeni belki de Belgenin 15. sayfasına göz atınca daha iyi anlaşılabilir.

Yazılanlara göre belge, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda DPT, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, AB Genel Sekreterliği, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Milli Eğitim, Enerji, Çevre ve Orman, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Ulaştırma Bakanlıkları; Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, TÜBİTAK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, KOSGEB, TPE, TSE, TOBB, TESK, TÜSİAD, Türk Akreditasyon Kurumu, İKV, TEPAV, İstanbul, Gaziantep ve Kocaeli Sanayi Odaları ile birlikte hazırlanmış.

³ Bahse konu sunumun metnine <http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=52510&nid=40952> linki yardımıyla ulaşılabilir.

Hazırlanma sürecindeki kuruluşlar ile kaynakçadaki yayınlar nerede ise bire bir uyumlu gözükmemektedir.

Yine kaynakçadaki yaklaşımımızı hazırlanma sürecine de uygularsak bu bağlamda bir YOKLAR listesi hazırlayabiliriz.

En öncelikle, eksik de olsa işveren / sermaye kesimi temsil edilmiş olmasına rağmen emek cephesine ait hiçbir sendika ve demokratik kitle örgütü (özellikle Petrol-İş, Genel-İş, Hava-İş) YOK.

Kaldı ki, 224 sayfalık belgede *işçi* kelimesi sadece *bir defa*, o da 132. sayfada ‘*işveren-işçi ilişkileri*’⁴ şeklinde yer almaktadır.

USİAD, MÜSİAD, sonu GIAD ve SİAD ile biten hiçbir sanayici grubu YOK

Sanayi esasen bir mühendislik meselesi ise, TMMOB ve alt çatısındaki Mühendislik / Mimarlar ve Şehir Plancıları Odaları YOK.

Sanayi / Sektör – Alt Sektör Meslek Dernekleri YOK.

Çevre ve Enerji ile ilgili kesimler YOK.

Savunma Sanayi YOK; Örneğin Savunma Sanayi Müsteşarlığı, ASELSAN, ROKETSAN, HAVAELSAN, FNSS, TUSAŞ / TAİ vb. YOK⁵.

Türk Bankacılık Sistemindeki kamu bankalarından özellikle proje finansmanında tek banka olan Türkiye Kalkınma Bankası, KOBİ finansmanında sanayi ve hizmetler iş kolundaki firmalara destek veren Halkbank, tarımsal sanayi alanındaki kredileriyle Ziraat Bankası YOK.

Özel Sermayeli Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası da YOK.

Günümüzün pırıltılı kelimesi “*lojistik*” yani ulaştırma sektörü ile ilgili deniz, demiryolları, karayolları, hava yolları YOK.

3. Belgede “Vizyon” Meselesi

Türkiye’nin Sanayi Strateji Belgesi (2011 – 2014) vizyonu, “*orta ve yüksek teknolojiye ürünlerde Avrasya’nın üretim üssü olmak*” olarak belirlenmiş. Bu vizyon iki eksene oturuyor. Birincisi, özellikle sanayi sektörü teknolojik düzeyinin yükseltilmesi. İkincisi de, teknolojik düzeyinin yükseltilmesi ile birlikte elde edilecek olan ürünlerin üretileceği coğrafyanın Avrasya olacağı.

Burada öncelikle coğrafi açıdan durumun bir miktar netleşmesi gerekiyor. Dolayısıyla Avrasya neresidir? sorusu ilk sorulacak olandır.

⁴ Belgenin genel havasında ucuz iş gücünün rekabet açısından bir avantaj olduğu zımnen kabul edilirken *emek cephesine* karşı bir *mahcup* bir muarızlık sezilmektedir. Bu sezgiyi belgeye kaleme alanlar büyük bir maharetle uluslararası örgütlerin sözleriyle de yapmaktadırlar. Örneğin paragraf 41’deki gibi: “*Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan 2009-2010 Global Rekabet Gücü Endeksine göre, Türkiye 133 ülke arasında, 61. sırada yer almaktadır. Rekabet gücünü belirleyen unsurlardan görece olarak olumlu katkı yapanlar arasında piyasa büyüklüğü, özel sektör gelişmişliği, mal piyasalarının etkinliği; rekabet gücünü olumsuz etkileyen unsurlar arasında ise işgücü piyasası etkinliği, kurumsal altyapı, yükseköğretim ve mesleki eğitim ile finansal piyasaların gelişmişliği bulunmaktadır*”. [vurgular benim].

⁵ Bu nokta zihnimi çokça kurcalıyor. Hem diyebilirsiniz ki illaki “yüksek teknolojiye ürün” hem de savunma sanayi sektörüne, şirketlerine yer vermeyeceksiniz. İçinden geçtiğimiz *muhataralı konjonktürde* bunun bir tek nedeni olabilir. O da bu sektör şirketlerinin sermaye yapıları ve yönetimlerinin silahlı kuvvetlerle iç içe olması(mı?).

Avrasya, hemen bütün sözlüklerde Asya ve Avrupa gibi iki kıtanın bir arada haline verilen isimdir.

Yani, **Avrasya = Avrupa + Asya.**

Avrupa'ya bakıldığında bu kıtada, 50 ülke ve 640 milyon nüfus bulunmaktadır. Asya'da da 49 ülke ve 3,5 milyar nüfus var. Toplanıldığında, Avrasya coğrafyası, yaklaşık 100 ülke, 4,250 milyon nüfustan oluşan dev bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu coğrafyada ilk olarak akla gelen Japonya, Güney Kore, Çin, Hindistan, Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere gibi *ülkeler* ve bu ülkelerce yaratılan *markalar* var iken üretim üssü olmak ne anlama geliyor?

Bu üretim üssü meselesi yoksa bir ya da birden fazla Çok Uluslu Şirketin (ÇUŞ), çeşitli saiklerle (*düşük ücret, liberal yasalar vb. teşvikler, çevre konusunda hassasiyet düşüklüğü nedeniyle*) ülkemize yatırımlarını taşıması anlamına mı geliyor?⁶

Peki, *Avrasya'nın hem de orta ve yüksek teknolojili ürünlerinde üretim üssü olunacak* ise bu *sadece AB direktiflerine bağlı bir "tahayyülle"* nasıl gerçekleşecek?

Bu vizyon çerçevesinde oluşturulan strateji belgesinde öne çıkan sürükleyici sektörler⁷ Otomotiv, Makine, Elektronik, Beyaz Eşya, Tekstil-Hazır Giyim, Gıda ve Demir-Çelik olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Bu sektörler, bir önceki paragraf ile birlikte değerlendirildiğinde, *hedeflenen* durum bir miktar daha netleşmektedir.

ÜS, bugüne kadar pek alışılmadık bir ifadedir Üs yerine daha çok '*üretim merkezi*' kullanılırdı. Üs'ün yarattığı çağrışım bana göre iktisadi olmaktan oldukça uzak bulunmaktadır. Ve Nazım'ın şiirlerinde kullandığı dizeleri hatırlatmaktır bir bakıma: *Vatan, Amerikan üsleriye...*

Girişte bahsetmiştim hatırlanacak olursa, demiştim ki; *yayınlanmış olan belgelerin hemen hepsinin üst ya da alt başlığında 'Avrupa Birliğine Doğru' ifadesi yer almaktadır.*

Strateji Belgesi'nin temel omurgasında tek ve nihai hedef, AB'dir. Böyle bir tek nihai hedefli strateji, AB ile ilgili günümüz gelişmeleri birlikte düşünüldüğünde inandırıcı olmaktan oldukça uzaktır. Bu uzaklık, belgenin vizyonunu da bir anlamda boşa çıkarmaktadır.

Ayrıca, yaşadığımız günlerde, Merkel'in Kıbrıs'ta, Papaendreu'nun Türkiye'de, Papulyas'ın Atina'da yaptığı açıklamalar Türkiye'deki özellikle bir kısım çevrelerin *AB Tutkusunu* da zayıflatmış olmalıdır.

Bu çerçevede kısa bir özetlemede bulunmak konu dışına çıkmak gibi algılansa da yerinde olacaktır;

<< AB şunları hem açık açık söylüyor hem de organları yıllardır "*kararlar*" çıkartıyor. Çoğu da anlaşmalara zaten konu:

⁶ Özellikle otomotiv sanayindeki markalar hakkında çokça söylenti var. Bu konuda 16 Ocak 2011 tarihli Hürriyet Gazetesinin 12.sayfasında yer alan "*Otomotivde Avrupa'yı Türkiye besleyecek özel teşvikler verilirse kimse gocunmasın*" başlıklı röportaja dikkat çekmek yerinde olacaktır.

⁷ Belge sayfa:17'deki 1 nolu dipnota göre sektörler, AB ile sürdürülen İşletmeler ve Sanayi Politikaları Faslına ilişkin Müzakere Pozisyon Belgesi ile belirlenmiş.

- 1) Türkiye'nin ileride AB'ye alınması ile ilgili olarak, AB kurumlarının (Parlamento, Konsey, Komisyon) hiçbir kararı yoktur. (Ucu açık) bir görüşme süreci yürütülmektedir.
- 2) Türkiye-AB görüşmelerinde “Türkiye'nin AB'ye alınması değil, AB'ye uyumu konuşulmaktadır”. Özetle, esas konuşulanlar, AB taleplerinin karşılanmasına yöneliktir.
- 3) Görüşmeler ileride kesilir ise “Türkiye açısından geri dönüş söz konusu değildir”. Yani Türkiye Kıbrıs'ta, Ege'de ve diğer konularda verdikleriyle kalacaktır.
- 4) Türkiye'nin konumunun, diğer aday ülkelerden farklı olarak ele alınacağı açık olarak belgelere geçmiştir.
  - Türk işgücünün serbest dolaşımı söz konusu değil
  - AB içindeki “zenginlerden fakirlere yardımdan Türkiye yararlanamayacaktır”.

Türkiye, ortak tarım politikasının dışında tutulacaktır. Sübvansiyonlardan yararlanamayacaktır. Bütün bunlar daha şimdiden AB'nin Ankara hükümetlerine kabul ettirip imzalatıldığı şeylerdir.

Temmuz 2005'te Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanındığı da imza ettirildi. Fransa daha bugünden Türkiye'nin üyeliğini referanduma sokacağını ilan etti. İleride tek başına, Rumların ve Yunanistan'ın Türkiye'yi engelleme olanakları hukuki ve siyasi olarak bulunmaktadır.

Almanya ve Fransa, Türkiye'nin ancak özel statü ile AB'ye “bağlanabileceğini” resmen savunmaktadırlar. Merkel son Kıbrıs ziyaretinde bunu açık olarak ortaya koydu.

Atina ve Lefkoşa ise fiilen, AB üyeleri olarak, “kedi-fare oyununu istedikleri yönde sürdürmektedirler”>>⁸.

Gerçekten durum böyle ise, o halde nasıl olur da tek ve nihai hedef AB olabilir. Türkiye'nin başka bir seçeneğe / seçeneklere göre her hangi bir manevra alanı tasarlanamaz mı?

Belgenin 168 – 211 sayfaları arasında yer alan rekabet gücü analizlerinin *teknik* değerlendirilmesi her ne kadar bu yazı dışında bırakılmış olsa da, bu analizlerde de ana kurgu AB'dir. Farklı bir ifade ile analize tabi tutulan *sürükleyici* sektörlerin değerlendirildiği grafiklerde, o sektörün Türkiye'ye ait seyirleri **ağırlıklı** olarak AB27 ve AB12⁹ ile karşılaştırılmaktadır.

Belgenin yazarlarının da durumun vahametinin farkında oldukları, özellikle de AB ve Gümrük Birliği bağlamında bir miktar *mahcup* bir eda ile de olsa nasıl bir açmaz ile karşı karşıya olduğumuzu ifade eden paragraflardan çıkartılabilir.

Örneğin;

Paragraf 28. “Türkiye, 1999'da almış olduğu AB'ye aday ülke statüsünden daha önce, 1996'dan itibaren Gümrük Birliği'nin içinde olması nedeniyle, diğer yeni üye ve aday ülkelere **farklı** bir konumda

⁸ Prof. Dr. Erol Manisalı, *Türk Yunan İlişkileri ve AB Süreci*. Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ocak 2011.

⁹ Belge Sayfa 168'deki 33 nolu dipnot şöyledir: “(...)AB27 ilgili sektörün Avrupa Birliğindeki ortalama durumunu (...) AB12, ilgili sektörü de AB'ye yeni üye olan Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan, Romanya ortalamasın...”

bulunmaktadır. Özellikle sanayi alanında Türkiye, AB'nin önemli bir parçası haline gelme sürecindedir”.

Buradaki farklılık ifadesi bir olumluluk kadar olumsuzluk halini de içinde barındırmıyor mu sizce de?

Paragraf 51. *“Ticari anlamda yaşanan entegrasyona ek olarak, Türkiye, Avrupa kaynaklı doğrudan yabancı yatırımlar kanalıyla da AB'ye hızla entegre olmaktadır. Türkiye'ye 2003-2007 yılları arasında gelen toplam 47,3 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırımın yüzde 72'si AB ülkelerinden gelmiştir. Bu yatırımlar, Türk şirketlerinin AB'deki değer zincirlerine entegrasyonu için önemli fırsatları beraberinde getirmektedir. Bu eğilim, Türkiye'nin giderek AB'nin sanayi ve hizmetler alanının doğal bir parçası haline geldiğine de işaret etmektedir”*

Bahsedilen zaman dilimindeki yani (2003- 2007) dönemi doğrudan yabancı yatırımların ülkenin sınıai temelli üretim kapasitesine katkıda bulunmadığı konusunda çok sayıda araştırma, yayın v.b. materyali de hatırlamanın gerekli olduğu unutulmamalıdır.

Paragraf 120. *“(.) Bu çerçevede, 1980'lerden bugüne ihracata dönük büyüme stratejisi çerçevesinde dış ticarete liberal politikaları benimseyen Türkiye ekonomisi, Gümrük Birliği ile dünya ekonomisi ve ticaretinde önemli bir bloğa ticari entegrasyonunu gerçekleştirmiş ve bu suretle kendi iç pazarını uluslararası normlarla uyumlaştırmıştır. **Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesiyle, AB'den ithalatta sanayi ürünlerinde gümrük vergileri sıfırlanarak miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve üçüncü ülkelerden ithalatta AB'nin OGT¹⁰ hadlerine uyum sağlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye bir taraftan AB pazarına diğer üçüncü ülkelere nazaran daha avantajlı giriş imkânı sağlarken, diğer taraftan iç pazarını AB ve diğer üçüncü ülkelerin rekabetine açmıştır**”.*

6

Özellikle 120 inci paragrafın son kısmı yeterince açık değil mi?

Ve nihayet bakla ağızdan çıkıyor:

Paragraf 124. *Bununla birlikte, **Gümrük Birliği kararının ilgili maddesi uyarınca üstlenilmiş bulunan AB'nin tercihli rejimleri kapsamında STA¹¹ imzalanamayan ülkeler bağlamında sorunlar yaşanmaktadır.** AB'nin tercihli ticaret anlaşmaları imzaladığı/yürürlüğe koyduğu veya müzakerelerini sürdürdüğü diğer ülkeler ile müzakere başlatmak yönünde yapılan **girişimlerimiz, ilgili ülkelerin AB'ye tercihli rejim altında ihraç ettikleri ürünlerin Türkiye-AB Gümrük Birliği uyarınca serbest dolaşımdan faydalanarak ülkemiz pazarına gümrük vergisi ödenmeksizin girmesi imkânının bulunması sebebiyle sonuçsuz kalabilmektedir**”.*

Doğru değil mi? Eğer iç pazarınıza gümrük vergisi ödemeksizin giren mal grupları var ise siz yerli üretiminizi nasıl geliştireceksiniz? Nasıl, teknoloji düzeyinizi orta ve üst düzeye taşıyacaksınız?

¹⁰ OGT: Ortak Gümrük Tarifesi

¹¹ STA: Serbest Ticaret Anlaşması.

Paragraf 125. “Diğer yandan, 1/95 sayılı Gümrük Birliği’nden kaynaklanan kimi yükümlüklerin yerine getirilememiş olması, kararın bazı hükümlerinin ve mekanizmalarının işletilemiyor olması, **Gümrük Birliği’ne rağmen ticari korunma önlemlerinin uygulamasının sürdürülmesi, AB’nin tercihli rejimlerinin üstlenilmesinde yaşanan problemler, özellikle AB’nin üçüncü ülkelere yönelik olarak benimsediği STA’nın Türkiye üzerindeki muhtemel etkileri ve bu çerçevede Türkiye’nin AB’nin danışma ve karar alma mekanizmalarındaki yerinin sınırlı olması gibi hususların ileriki dönemlerde ayrıntılı bir şekilde dikkate alınarak Gümrük Birliği’nin işleyişinden kaynaklanan olumsuzlukların bertaraf edilmesi önem kazanmaktadır”.**

Paragraf 126. “AB’nin üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği ve önümüzdeki dönemlerde gerçekleştirmeyi öngördüğü tercihli düzenlemelere, Gümrük Birliği’nin tarafı olarak ülkemizi dahil etmemesi, uygulamaya koyduğu çeşitli yeni mevzuat hazırlıklarında önceden bilgilendirme gibi mekanizmaları kullanmaması ve işbirliğine gitmemesi ülkemizin bu tür düzenlemeleri yapmasını güçleştirmekte ve ülkemiz menşeli ürünlerin AB ve üçüncü ülkelerin pazarlarındaki rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemekte; bu durum, sanayi sektörüne de doğrudan yansımaktadır.(..)”

Paragraf 127. Gümrük Birliği kapsamında üstlenilmiş bulunan Ortak Ticaret Anlaşması’nın Ticari Savunma Önlemleri Sistemi’ne de uyum sağlanmış olmakla birlikte taraflar, bu önlemleri üçüncü taraflara ortak uygulamamakta, söz konusu tedbirleri ülkemiz ve AB ayrı ayrı düzenlemektedir. Bu durum, ülkemizin gerek AB pazarında ve gerekse üçüncü ülke pazarlarındaki rekabet edebilirliğine önemli bir engel oluşturmaktadır. Söz konusu sorunlara çözüm bulunmasını teminen AB nezdindeki girişimler sürdürülecektir”. [vurgular benim].

125, 126 ve 127inci paragrafların birlikte ifade ettikleri, aslında Nazım Hikmet’in Kuvayı Milliye şiirinin 5. Babındaki Manastırlı Hamdi’nin ifade ettiği “vehamet” i çağrıştırmıyor mu?

(...)

920'nin 16 Martı.

Manastırlı Hamdi Efendi

buldu Ankara'dakini tekrar:

«Paşa hazretleri,

Harbiye telgrafhanesini de işgal etti İngiliz bahriye askeri

Tophane'yi de işgal ediyorlar bir taraftan,

bir taraftan da zırhlılardan asker ihraç olunuyor.

Vaziyet vehamet kesbediyor efendim.

Paşa hazretleri,

Emri devletlerine muntazırım.

16 Mart 1920

Hamdi»

(...)

4. Belgede “Genel Amaç” ve “Stratejik Hedefler”

Belgenin “orta ve yüksek teknolojili ürünlerde Avrasya’nın üretim üssü olmak” şeklinde belirlenen vizyona bağlı olarak genel amaç ise şu şekilde saptanmıştır;

“Türk sanayisinin rekabet edebilirliğini ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojik ürünlerin üretildiği, nitelikli iş gücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümü hızlandırmak”.

Bu satırlar, aslında, rekabet gücünün *fetişleştirildiği*, ihracatın da tam bir *fanatizm* olarak ele alındığı *Dünya Bankası + AB tasarımlı bir toplum mühendisliğinin* ürünü gibi duruyor.

Diyelim ki tutarlı bir amaç olsun yukarıdaki satırlar, ancak belgedeki sektörel rekabet gücü ve *katma değer* analizleri bana göre *teknik olarak* oldukça tartışmalıdır. Ve ayrı bir *teknik* değerlendirmeye mutlaka konu edilmelidir.

Bir de yakışıklı bir söz gibi görünmekte olan “topluma duyarlı bir sanayi yapısı” anlam olarak izaha muhtaçtır.

Arka planında, Dokuzuncu Kalkınma Planı¹², Orta Vadeli Program ve 2011 Yıllık Programının olduğu strateji belgesindeki vizyon ve genel amaç bağlamında belgede¹³ belirlenen stratejik temel hedeflere bir göz atalım;

- a. Orta ve yüksek teknolojili sektörlerin üretim ve ihracat içindeki payının artırılması,
- b. Düşük teknolojili sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçişin sağlanması,
- c. Becerilerini sürekli geliştirebilen şirketlerin ekonomideki ağırlığının artırılması.

Yukarıda sıralanan temel hedeflere ulaşmak için iki eksenle gruplandırılan tedbirler; a) Yatay Sanayi Politikası Alanları, b) Sektörel Sanayi Politikası Alanları şeklindedir.

Strateji Belgesindeki ifadesi ile “kamunun proaktif bir rol üstleneceği”¹⁴ Yatay Sanayi Politikası Alanları incelendiğinde sekiz alt başlığı saptayabiliriz:

- Yatırım ve iş ortamı
- Uluslararası ticaret ve yatırım
- Beceri ve insan kaynağı
- Kobilerin finansmana erişimi
- Firmaların teknolojik gelişimi
- Altyapı sektörleri ve girdi maliyetleri
- Çevre
- Bölgesel kalkınma

Strateji Belgesinin 13. Sayfasında “AB’nin sektörel stratejilerinin baz alındığı” ve “AB’ye verilen taahhütler çerçevesinde” belirlenen sektörlerin analize tabi tutulduğu Sektörel Sanayi Politikası Alanlarının başlıkları ise şu şekilde tasnif edilmektedir:

¹² Bahse konu planın, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyon Raporunun, TEPAV tarafından / koordinasyonunda hazırlanmış olduğu hatırlanmalıdır.

¹³ Strateji belgesindeki çok sayıda paragraf, bahse konu diğer plan ve programlarla birebir aynıdır.

¹⁴ Kalkınmacı bir devlet olmak yerine “üstlenilen /(ilecek) rol” bir *işletme* terimi olarak belirtilmiş ne yazık ki.

- Bilgi ve teknoloji
- Rekabet
- Yasal düzenlemeler
- Çevre ve Enerji
- Dış rekabet edebilirlik ve ticaret
- İstihdam ve coğrafi boyut

Bu kısma ait belgedeki *anlatıları*, yine Aykut Göker'in makalesinden¹⁵ genişçe bir alıntı ile değerlendirmiş olalım:

<< Stratejide öngörülen 'üç temel stratejik hedef' doğrultusunda bazı sektörel politikalar da belirlenmiş. Bu politikalar, "Otomotiv, Makine, Beyaz Eşya, Elektronik, Tekstil ve Hazır Giyim, Gıda ve Demir-Çelik" sektörlerini kapsıyor.

Peki, bu sektörlerde anılan hedefleri gerçekleştirmek için ne yapmak gerekir? Şimdi size bu sektörlerden birkaçı için bazı alıntılar yapacağım:

"[Otomotiv sanayiinde] güvenlik ve konfor özellikleri arttırılmış motorlu araç komponentleri ve hafifleştirilirken güvenliği de arttırılmış araç gövdesi geliştirebilmek... / Emisyon düzeyini en aza indiren fosil yakıt, biyoyakıt ya da hidrojen ile çalışan içten yanmalı motorlara ve yakıt pillerine dayalı hibrit araçlar geliştirip üretebilmek..."

"Ev konforu sağlayan cihazlara [beyaz eşya vb.] farklılık yaratan ve çevreye duyarlılığı arttıran yeni özellikler ekleyebilmek."

"Bilgi ve iletişim cihaz ve aygıtlarını üreten sanayilerde [elektronik sanayiinde] nitelikli katma değer yaratabilmek için stratejik önemdeki komponentleri (mikro elektromekanik sistemler vb.) tasarlayıp üretebilmek. / Tüketici elektroniğinde yeni kuşak ürünler tasarlayıp üretebilmek."

"Çok boyutlu - çok işlevli akıllı tekstiller geliştirebilmek. / Tekstil terbiyesinde enerji tasarrufu sağlayan çevre-dostu teknolojiler geliştirip kullanabilmek."

Bunlar herhalde stratejiyi hazırlayanların öngördükleri temel stratejik hedeflere ulaşılmasını sağlayacak sektörel politika hedefleridir... Ama ben bunları, AKP iktidara geldiğinde hazır bulduğu ve o tarihten bu yana da rafta duran 2004 tarihli Vizyon 2023 strateji belgesinden aldım.

Müsaadenizle şimdi ben sorayım. Sayın Bakan, sizin iktidarınızın bunca zamandır uygulamamış olduğu bu ve benzeri öngörülerini bundan sonra siz nasıl uygulayacaksınız da, belirlediğiniz o stratejik hedeflere ulaşılmasını sağlayacaksınız? >>[vurgular benim].

¹⁵ Göker, agm.

5. Belgede “Bölgesel Gelişme” Meselesi

Tümleşik bir kalkınma perspektifi olmadığından, belgede ele alınan Bölgesel Gelişmeye çok yüzeysel bakılmış olup, inisiyatif, tamamıyla *Kalkınma Ajanslarına, AB Hibe Programlarına ve bölgesel özelliklere duyarlı üniversitelere* bırakılmıştır.

Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Planları

- Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP)
- Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP)
- Güneydoğu Anadolu Projesi Ana Planı (GAP)
- Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi
- Zonguldak Bartın Karabük Projesi (ZBK)

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/bkp.html>

Bölgesel gelişme ile ilgili hiçbir bölüm / kısımda **GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)** nin adı dahi yoktur. Oysa GAP düşünülmeden, hatta temel alınmadan bölgesel gelişme bağlamında sanayileşme politikaları nasıl oluşturulabilir? Sektör ya da projelerin, GAP ile ilgili ileri ve geri bağlantıları hesaplanmadan bir sanayi politikası / stratejisi tasarlamak ne kadar tutarlı ve sağlıklıdır? Japonların JICA'sına 1980'lerin ikinci yarısında hazırlatılan, 1990'ların sonuna doğru da yine aynı kuruluşa revize ettirilen **GAP Master Planı** yoksa yürürlükten kaldırıldı mı?

Yukarıdaki haritadan da görülebileceği gibi, ülkemiz ölçeğindeki diğer Bölgesel Kalkınma Planları olan, **ZBK** (Zonguldak Bölgesel Kalkınma Planı), **DOKAP** (Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Planı), **DAP** (Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı), **YBK** (Yeşil Irmak Havzası Bölgesel Kalkınma Planı) dan da tek bir bahis bulunmamaktadır.

6. Belgede KOBİ'lerin Finansmana Erişimi

Bu kısım, başlık olarak çok önemli olmasına rağmen içerik itibariyle bana göre strateji belgesinin en yetersiz ve belirsiz kısmıdır¹⁶.

Konu, mali piyasaların ve özellikle de bankaların / bankacılık sisteminin varlık nedenlerinin reel sektörü fonlamak olduğu noktasından hareket eden / edecek olan bir perspektifle tasarlanmalı¹⁷ ve Tük Bankacılık Sisteminin¹⁸ bu bağlamda yönlendirilmesi sağlanabilmeliydi.

¹⁶ Belgede s.82-88.

¹⁷ Bahse konu tasarım süreci ile ilgili olarak meraklılar için: Serdar Şahinkaya(1997), *Bankacılık Kesimi - Reel Kesim İlişkileri Üzerine Değınmeler (1968 – 1994 Dönemi Türkiye Örneğinden Hareketle)*. **1990'ların Bilançosu (Değerlendirme Yazıları)**. Türk-İş Yılığı 97/2. Ankara. Serdar Şahinkaya (1999), **Sanayileşme**

Kamu otoritesinin yüzde yüze yakın sermaye sahipliği olan Türkiye Kalkınma Bankası, Halk Bankası ve bir anlamda (özellikle tarımsal sanayi ve tarım sektöründe modernizasyon için) Ziraat Bankası bu çerçevede asli aktörler olarak görevlendirilebilirdi.

Ne yazık ki böyle bir perspektifi bırakın, bu bankalardan Halk Bankası hariç diğerlerinin adı dahi yok.

Belgede, (s.82) 2008 yılı TÜİK verilerine göre ülkemizdeki KOBİ sayısı 3.499.795 olarak belirtiliyor. Ve tüm işletmelerin yüzde 99,9'unun da KOBİ olduğunun altı çiziliyor.¹⁹

Yine belgede (s.83) BDDK verilerine göre 2009 yılı sonu itibariyle Türk Bankacılık Sistemi (TBS) kredi portföyü toplamının 392 milyar 621 milyon TL olduğu ve bu portföyün yüzde 21,4'nün KOBİ kredileri olduğu yazılıyor.

Durum böyle ortaya konunca okuyucuda *helal olsun TBS'ne kredilerinin dörtte birini sanayici KOBİ'lere kullandırmış* hissi uyanıveriyor. Ama durum çok farklı kanımca. Zira bu KOBİ'lerin çok büyük bir bölümünün sanayici olmadığı biliniyor. Bu tespit abartılı bulunabilir. Ancak, konunun açıklığa kavuşması için şöyle bir soru sormanın anlamlı olacağını düşünüyorum. *Ocak 2011 itibariyle Türkiye'de ister kamu, ister özel kesim olsun KOBİ tanımında bir standart var mıdır? Ya da Türkiye'de kaç tür KOBİ tanımı vardır?*

Evet bu nokta gerçekten izaha muhtaçtır.

KOBİ'lerin finansmanı ile ilgili bir başka bulgu da yine *belgenin 5.2. nolu* tablosunda yer alıyor. Bahse konu tablo, başlık dâhil aynen şöyledir:

Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneği. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:23. Tezler Dizisi No:7. Kasım. Ankara.

¹⁸ Türk Bankacılık Sistemi toplam aktiflerinin yüzde 40 üzerindeki bir oranının yabancıların elinde olduğu hatırlanmalı ve belki de bu konuda farklı bir tedbir düşünme zorunluluğu ihmal edilmemelidir..

¹⁹ Konu ile ilgili olarak Güngör Uras'ın 6 Ocak 2011 tarihli *Sanayi Stratejisi* başlıklı yazısında bir sanayi envanteri ihtiyacından bahsetmesi önemlidir. Envanter ihtiyacına tam üç yıl önce değinmiş ve öneminin altını çizmiştim. *Bakınız: Serdar Şahinkaya:1930 Sanayi Kongresi: Türkiye Sanayileşmek Zorundadır. Türk Sosyal Bilimler Derneği X Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kongre Tebliği.* 28-30 Kasım 2007. ODTÜ. Ankara.

Bir de belgenin 284'üçü paragrafını kayıtlara geçmesi açısından burada not etmek "**oynamayı bilmeyen gelinin yerim dar demesini**" haklı çıkarmak açısından isabetli olacaktır:

"Paragraf 284. *Önümüzdeki dönemde Türkiye'de sektörel politikaların geliştirilmesi sürecinin temel taşlarından biri sanayi faaliyetlerine yönelik güncel ve sağlıklı verilerin toplanması ve bunlara dayalı rekabet gücü analizlerinin gerçekleştirilmesi olacaktır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda, Türkiye'de veri konusundaki eksiklikleri gidermek amacıyla, mal ve hizmet üretim faaliyetlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulması yoluyla hem kamudaki hem de piyasadaki yatırımcıların ve diğer kullanıcıların daha doğru karar vermelerine imkân tanıyan "**Girisimci Bilgi Sistemi**" kurulmuş olup, sistemin çıktılarında faydalanılmaya başlanmıştır. Söz konusu sistemin kurumsallaşması için yasal ve teknik altyapı çalışmaları devam etmekte olup, sistemin 2012 yılı sonuna kadar tam işler hale getirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yürütülmekte olan "Türkiye Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi", Türkiye'deki kümelenmelerin coğrafi dağılımı ve rekabetçiliğine yönelik önemli bir veri kaynağının oluşmasını sağlayacak ve kümelenmeleri güçlendirmeye yönelik sektörel yaklaşımların benimsenmesi sürecini destekleyecektir."*

KOBİ Finansman Destek Kredileri (2005 – 2009)

Yıllar	Yararlanan İşletme Sayısı	Kullandırılan Kredi Tutarı (TL)	KOSGEB Tarafından Karşılanan Faiz
2005	3.102	413.314.799	49.079.431
2006	2.747	322.390.819	12.316.951
2007	11.642	1.360.070.000	175.000.000
2008	21.900	1.440.920.000	183.350.820
2009	69.047	2.594.526.681	146.578.385

Kaynak: KOSGEB

Tablo, KOSGEB'in sağladığı finansal destekleri anlatıyor. Yararlanan işletme sayıları artış hızlarındaki gelişme bir miktar kuşku yaratıyor aslında. Tabloya göre 2009'da KOSGEB desteklerinden yararlanan işletme sayısı 69.047. Toplam KOBİ sayısının yukarıda verdiğimiz O halde, $69.047 / 3.449.795 = \% 2$.

Farklı bir ifade ile toplam KOBİ'lerin ancak yüzde 2'si KOSGEB desteklerinden yararlanabilmiş. Dolayısıyla bu konuda daha kapsamlı kredi programları tasarlanmasının ciddi bir ihtiyaç olduğu açıktır.

6. Belgede “Eylem Planı”

Strateji Belgesinin 135 – 167 sayfalarında yer almaktadır. 2011 – 2014 döneminde uygulanacak *dilek ve temennilerin* ötesine geçmeyen ve **sanayileşme için gerekli topyekûn bir iradeyi** ortaya koymayan eylem sayısı 72 adet olup aşağıdaki gibi tablolandırılabilir:

12

Başlık	Eylem No	Adet
Yatırım Ortamının İyileştirilmesi	1–8	8
Uluslararası Ticaret ve Yatırımlar	9 – 15	7
Beceriler ve İnsan Kaynağı	16–26	11
KOBİ'lerin Finansmana Erişimi	27–28	2
Firmaların Teknolojik Gelişimi	29–48	20
Alt Yapı Sektörleri	49–58	10
Çevre	59–62	4
Sanayi Politikaları ve Bölgesel Kalkınma	63–67	5
Sektörel Sanayi Politikası Alanları	68	1
Uygulama, İzleme ve Koordinasyon	69–72	4

Tablodan da izlenebileceği gibi, kritik önemdeki KOBİ'lerin finansmana erişimi başlığında sadece iki eylem, sektörel sanayi politikaları alanında bir eylem, bölgesel kalkınma da beş ve kritik sorunlar yumağı çevre meselesinde de dört eylem belirlenmiş durumdadır.

Ve bunlar da netice itibarıyla Türk Sanayinin yapısal değişimine ciddi, tutarlı ve kalıcı bir katkı getirmekten uzak gözükmektedir.

7. Sonuç Yerine

Sanayi Strateji Belgesinde ciddi ve doğru bir hesaplama dayandırmadan *rekabet gücü fetişleştirilmiş, ihracat* ta tıpkı AB gibi bir *fanatizm* haline getirilmiştir. Ayrıca; statik bir etkinlik yerine, kalkınma, üretkenlik, sermaye birikimi, yatırımlar, istihdam ve bölüşüm başlıklı tematik çerçeveler gözetilmemiş / yer verilmemiştir. Bir de, metnin bütünü, 'yapma', 'imal etme' heyecanından oldukça uzak, pasif ve edilgen bir üslupla kaleme alınmıştır.

Sanayi sektörünün gelişme dinamiklerine, milli gelire katkısı açısından bakılmalıdır. Belgede hâkim olan toplam ihracat içinde sanayi ihracatının payının olumlu bulunması, imalat sanayi ihracatının yoğun ithalat bağımlılığı düşünüldüğünde gerçeğin alalanması anlamına gelir.

1980 yılında sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki payı yüzde 19,6 idi. Bu oran 1980 – 1986 döneminde yaklaşık olarak 7 puan artış gösterdikten sonra nerede ise sabit / sıkışmış bir düzeyde günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde bu oran yüzde 26-27 bandında salınmaktadır.

Sanayileşme ana eksenli topyekûn bir iktisadi kalkınma heyecanını yaratmak önemlidir. Bu heyecanı yaratmak kadar, yeniden toplumun bütün katmanlarına yayabilmek için, sanayileşme gibi derin ve tarihsel kökenleri olan olguyu, ülkenin temel amacı haline getirmek gerekmektedir²⁰. Bu belgedeki gibi kısa dönemli bir strateji böyle bir heyecanı yaratamaz.

Hatırlanmalıdır ki, *emek örgütleri ve emekten yana siyasi partiler 1980 ve sonrasında uzun dönemli bir gerileme ve çözülme eğilimine girmişler; sanayileşme ve sanayide yapısal değişme hamlesi 'momentum'unu yitirmiş, 'bölüşüm adaleti'nin yerine 'sadaka ekonomisi'ni ikame edenler, çarpıcı seçim başarılarına mazhar olmuşlardır.*²¹

Oysa, *Türkiye kendi ufkunu çizebilen, strateji oluşturabilen, Dünya Ekonomisinden ve dünyanın örgütlü baskısından neler gelebileceğini kestirmek, esnekliğe sahip olmak ve bir takım 'kırmızı çizgileri'ni çizebilmek, toplumun üretici ve yaratıcı güçlerini harekete geçirmek için mutlaka tüm dogmalardan (iktisadi dogmalar da dâhil) arınmalı ve aklın seferberliği üzerinden yeniden düşünmelidir.*²²

*Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı, 1933, Cumhuriyet Türkiye'sinin sanayileşme politikasında 1930'lu yıllarda yaptığı önemli bir değişikliğin ve istenildiğinde nelerin hangi güç koşullarda yapılabildiğinin de simgesidir. Aydınlanmamız ve dönemin iktisat anlayışındaki temel dönüm noktalarını kavramamız için dünyadaki iktisadi işbölümünün ciddi bir tahlilinin yer aldığı Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı'nın 'Giriş' bölümünde yer alan üç noktaya göz atmak gerekmektedir.*²³

²⁰ Bu konuda, kendi dilimizde de yayınlanmış olan ve okunup öğrenilmesinde sayısız yarar gördüğüm bir yayını zikretmek isterim: Ha-Joon Chang ve Ilene Grabel (2005). **Kalkınma Yeniden. Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı.** (Çeviren: Emre Özçelik). İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.

²¹ Oktar Türel (2010): *Türkiye'de 1978 – 79 Bunalımı ve Merkezi İktisadi Planlama. Attila Sönmez'e Armağan: Türkiye'de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980)*. Editör. Ergun Türkcan. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul. İçinde. s.411–441.

²² Bilsay Kuruç (2010): *Bir Planının Anatomi Politiği: Dördüncü Plan'ın Hazırlanışı ve Sonu. Attila Sönmez'e Armağan: Türkiye'de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980)*. Editör. Ergun Türkcan. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul. İçinde. s.357–410.

²³ Serdar Şahinkaya(2009): **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**. ODTÜ Yayıncılık. Mayıs. Ankara

Birincisi ile başlayalım:

“Batı, kültürü, tekniği ve sanayii ile Doğu sahillerini kucaklıyordu. Sanayileşmemiş uluslara işlenmiş ürünler gönderiyor, bunların tufanı altında kalan dünya pazarlarında üretim araçları çöküntüye uğruyor ve daha dün bağımsız birimler halindeki topluluklar büyük sanayiî hegemonyası altına girerek, hukuken bağımsız; fakat iktisaden bağımlı birer varlık haline düşüyordu. Batının sanayici ülkeleriyle tarımcı ve hammaddeci ülkeler arasındaki bu bağımlılık, sanayici ülkeleri ihya edici, hammadde ülkelerini ise çökertici durumlar yarattı.”

İktisat ve tarihle ilgili gençlerin algılaması gerekir. 1933'te yazılmış olan bu pasaj 30-35 yıl sonra Batı sosyal biliminde bağımlılık ekolu olarak katkı yapan bir dizi sosyal bilimcinin katkılarının özünü içeriyor; yani uluslararası işbölümünün sömürge düzenleri son bulduktan sonra dahi, süregelen bağımlılık yaratıcı özelliklerini teşhir ediyor. Yani dünya kapitalist sistemi üzerinde yapılan bu teşhis, akademik sosyal bilimlerde Marksistler hariç tutulursa, ancak 30 yıl sonra yapılıyor.

İkinci vurgulama **Türkiye'nin bu çerçeve içindeki konumu** ile ilgili: *“Türkiye'nin dış ticaretteki konumu, Batı sanayi ürünlerine bir pazar ve o sanayie hammadde yetiştiren bir tarım ülkesi olmasıdır.”* Cümlesi ile Türkiye'nin de bu büyük kutuplaşmadaki yeri, hiçbir yanılsama olmadan teşhis ediliyor.

Üçüncü vurgulama **izlenmesi gereken strateji** ile ilgili: *“Büyük sanayici ülkeler aralarındaki bütün siyasi ve iktisadi anlaşmazlıklara rağmen, tarımcı ülkeleri her zaman için hammadde üreticisi konumunda bırakmak ve piyasalarına egemen olmak davasında birleşmiş durumdadırlar. Bu itibarla tarımcı ülkelerin bu silkinme hareketlerine er geç set çekmek hususunda siyasi nüfuzlarını kullanmakta birleşeceklerdir. Özellikle bu gerçek, muhtaç olduğumuz sanayii zaman kaybetmeden kurmak için en önemli etkenimizdir.”*

Görüldüğü gibi, ‘stratejik tercih’ bir aciliyet gereksinimi üzerine kurulu, yani derhal yapılması gereken bir atılımın vurgulanmasına dayalı. Dış dünyaya ilişkin de çok doğru bir teşhis var: Faşizmin ayak sesleri hissedilmektedir, Almanya’da ve Avrupa’da emperyalist ülkeler arasında çatışmalar vardır; bir hegemonya boşluğu vardır. Bu boşluk, Türkiye gibi ülkeler için geçici bir fırsat yaratmaktadır ve hızla kullanılmadığı takdirde bu fırsat kaybolabilecektir. İşte, Cumhuriyet kadroları bu fırsatı değerlendirmek için kolları sıvamışlardır.

Sıra, ilk Sanayi Planıyla, Devletin, ‘ana hammaddeleri ülkemizde bulunan veya kolay sağlanabilecek olan’ öncelikli yatırım alanlarını belirlemesine gelmiştir. Bu alanlar; mensucat, demir, kömür, bakır, kükürt, selüloz ve kağıt, ipek, seramik, kimya, enerji ve petrol’dür.

Plan, Meclis’e sunulur, Alkışlarla ve oybirliğiyle kabul olunur. Yukarıda özetlenen stratejik algıya dayanan yeni bir sanayileşme dönemeci ile Cumhuriyet tarihinde yeni bir parlak sayfa yaratılmıştır.

“Temel stratejik sentezin yapıldığı 1932 sonrasında, bu dönemin ortalama büyüme hızı yüzde 8’e yakındır ve sanayinin öncülüğündedir. O yüzdendir ki, İkinci Dünya Savaşının büyük tahribatına rağmen, savaş sonunda Türkiye ekonomisi, bu yılların kuvvetli yatırım temposu sayesinde 1945 sonrasında tekrar hızla canlanabilmiştir.”

Prof. Dr. Bilsay Kuruç Hocamın Mümtaz Soysal’a Armağan’a yazdığı *“Kırk Yıl Öncesinden İzlenimler”* başlıklı yazısından bir ile epigrafi bu değerlendirmeyi tamamlayalım:

“Akan suda iki kere yıkanılmaz sözü eskidir. Eskiye birebir yaşayabilmenin olanaksızlığını insan unutursa, bu sözü hatırlamalıdır. Ama, eskinin ciddi birikimi, onu silme çabalarıyla yüzleşip yeni birikimleri filizlendirir. İnsan bunu da unutmamalıdır”.

Kaynakça:

Chang, Ha-Joon ve Grabel Ilene (2005). **Kalkınma Yeniden. Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı.**(Çeviren: Emre Özçelik). İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.

Göker, Aykut (2011). “Sanayi Stratejimiz de Var!” Cumhuriyet Gazetesi. Bilim ve Teknik. 21 Ocak 2011.

Kuruç, Bilsay (2010). “Kırk Yıl Öncesinden İzlenimler” **Mümtaz Soysal’a Armağan.** İçinde. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayın No: 32. Ankara.

(2010). *Bir Planının Anatomi Politigi: Dördüncü Plan’ın Hazırlanışı ve Sonu. Attila Sönmez’e Armağan: Türkiye’de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980).* (Editör: Ergun Türkcan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul. İçinde. s.357–410.

Manisalı, Erol (2011). *Türk Yunan İlişkileri ve AB Süreci.* Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ocak 2011.

Rodrik, Dani (2009). **Tek Ekonomi Çok Reçete. Küreselleşme, Kurumlar ve Ekonomik Büyüme.** (Çev: Neşenur Domaniç) Eflatun Yayınları. Ankara.

Şahinkaya, Serdar (1997), *Bankacılık Kesimi - Reel Kesim İlişkileri Üzerine Değİnmeler (1968 – 1994 Dönemi Türkiye Örneğİnden Hareketle). 1990’ların Bilançosu (Değİrlendirme Yazıları). Türk-İş Yıllığı 97/2.* Ankara.

(1999), **Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneğİ.** Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:23.Tezler Dizisi No:7. Kasım. Ankara.

(2007).*1930 Sanayi Kongresi: Türkiye Sanayileşmek Zorundadır.* Türk Sosyal Bilimler Derneğİ. X Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kongre Tebliğİ. 28-30 Kasım 2007. ODTÜ. Ankara.

(2009). **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası.** ODTÜ Yayıncılık. Mayıs. Ankara

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığİ (2011): **Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011–2014)** (AB Üyeliğİne Doğru).

http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/sanayi_stratejisi_belgesi_2011_2014.pdf Erişim Tarihi: 10 Ocak 2011.

Türel, Oktar (2010). *Türkiye’de 1978 – 79 Bunalımı ve Merkezi İktisadi Planlama. Attila Sönmez’e Armağan: Türkiye’de Planlamanın Yükselişi ve Çöküşü (1960–1980).* (Editör: Ergun Türkcan). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. Mayıs. İstanbul. İçinde. s.411–441.

Uras, Güngör (2011). *Sanayi Stratejisi.* Milliyet Gazetesi. 6 Ocak 2011

<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/bkp.html>. Erişim Tarihi:18 Ocak 2011.

<http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=52510&nid=40952>. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2011.